

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-4-7>

УДК 314.74:339.13:330.101.541(477)

JEL F22, E21, P23

В. Я. Мульський

аспірант кафедри економіки Львівського торговельно-економічного університету, м. Львів

e-mail: vmulskyi@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8771-2388>

СИСТЕМНІ ДИСФУНКЦІЇ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ У ВНУТРІШНЬОМУ СПОЖИВЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Здійснено комплексне дослідження системних дисфункцій та інституційних обмежень використання міграційного капіталу у внутрішньому споживчому ринку України в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій. Обґрунтовано економічну природу міграційного капіталу як сукупності фінансових, соціальних і людських ресурсів, сформованих у процесі зовнішньої трудової міграції, та визначено його роль у формуванні внутрішнього попиту, регіональної структури споживання і підприємницької активності. Ідентифіковано ключові дисфункції: домінування споживчо-пасивної моделі використання переказів, деформацію структури попиту на користь імпортованих товарів, територіальну асиметрію впливу, інституційну неспроможність трансформації в довгострокові інвестиції, мінімізацію фінансових потоків і втрату підприємницького потенціалу через тривалу міграцію. Доведено, що зазначені дисфункції посилюються відсутністю цілісної державної політики мобілізації міграційного капіталу, обмеженням розвитком фінансових інструментів, низьким рівнем інституційної довіри та слабкою спроможністю регіонального управління. Запропоновано напрями вдосконалення державної політики, спрямовані на трансформацію міграційного капіталу з переважно соціального ресурсу в чинник структурної модернізації та економічної стійкості.

Ключові слова: міграційний капітал, внутрішній споживчий ринок, міграція, грошові перекази, інституційні обмеження, економічна стійкість, Україна, війна.

Mulskyi V. Ya. SYSTEMIC DYSFUNCTIONS AND INSTITUTIONAL RESTRICTIONS ON THE USE OF MIGRATION CAPITAL IN THE DOMESTIC CONSUMER MARKET OF UKRAINE

The article provides a comprehensive analysis of the systemic dysfunctions and institutional constraints that limit the effective utilization of migration capital within Ukraine's domestic consumer market under conditions of war and post-war transformation. Migration capital is conceptualized as a multidimensional economic resource that encompasses financial remittances, accumulated savings, human capital, entrepreneurial competencies, and transnational social networks formed through international mobility. The study substantiates that migration capital performs a stabilizing function for the national economy; however, its long-term developmental impact remains constrained by structural and institutional barriers. The research examines the channels through which migration capital influences the domestic consumer market, including household consumption patterns, regional demand structures, real estate markets, and small-scale entrepreneurial activity. Particular attention is devoted to the transformation of remittance flows into domestic economic circulation and their multiplier effects. The author shows that, in the Ukrainian context, migration capital is predominantly directed towards current consumption, frequently import-oriented, thereby weakening its contribution to domestic value added and structural modernization. The article identifies key systemic dysfunctions: the predominance of a consumption-oriented model for using remittances; the import dependency of expanded household demand; regional asymmetries in the spatial concentration of migration income; the limited integration of remittances into the formal financial system; the shadow circulation of funds; and the insufficient institutional support for the entrepreneurial reintegration of returning migrants. These dysfunctions are reinforced by regulatory instability, limited financial instruments for investment, low institutional trust, and fragmented migration governance. The study further analyzes the impact of large-scale forced displacement caused by the war on the structure and dynamics of migration capital. The coexistence of labor migration and forced migration generates heterogeneous effects on the domestic consumer market, labor supply, and regional socio-economic resilience. The article argues that post-war recovery will depend largely on the state's capacity to transform migration capital from a short-term compensatory mechanism into a strategic driver of economic modernization. Prospective scenarios of post-war migration flows are outlined, considering return intentions, demographic losses, labor market imbalances, and the potential engagement of diaspora resources. The findings emphasize the need for differentiated public policy targeting various groups of migrants (current labor migrants, forced migrants, returnees, diaspora communities, and potential migrants). Policy priorities include strengthening financial inclusion, developing investment-oriented remittance instruments, stimulating productive entrepreneurship among returnees, enhancing cooperation with diaspora networks, and integrating migration governance into regional development strategies.

Keywords: migration capital, domestic consumer market, migration, remittances, institutional constraints, economic resilience, Ukraine, war.

Формулювання проблеми. У сучасних умовах критичних трансформацій економічної та соціальної структури України, які обумовлені негативними наслідками повномасштабної війни, демографічними викликами та інтеграцією в ЄС і світову економічну систему, питання раціонального використання міграційного капіталу набуває виняткової значущості. Особлива роль цього ресурсу проявляється у формуванні доходів населення і домогосподарств, а отже, покращенні їхньої купівельної спроможності та якості життя, а також у контексті відтворення внутрішнього споживчого ринку як ключового компонента національної економіки, коли міграційний капітал визначає рівень попиту й глибину структурних змін у виробництві, торгівлі, сфері послуг, інноваційній діяльності, інвестиційній активності та зайнятості населення.

Міграційний капітал, у широкому розумінні, містить комплекс грошових переказів трудових мігрантів, соціальних мереж і комунікаційних зв'язків, трансферу знань і навичок, інституційних зв'язків із країнами працевлаштування. У розвинених економіках цей ресурс є каталізатором зростання внутрішнього попиту, формує динамічні споживчі сегменти, стимулює модернізацію підприємницької діяльності та сприяє диверсифікації економіки. Натомість в Україні, попри значні обсяги міграційних потоків і відповідних фінансових надходжень, використання міграційного капіталу як рушійної сили внутрішнього споживчого ринку відбувається неефективно й диспропорційно. Саме тому оцінювання цих процесів та ідентифікація системних дисфункцій і інституційних бар'єрів є невід'ємними складовими сучасних економіко-демографічних досліджень заради напрацювання механізмів, інструментів і засобів державної політики, запровадження яких здатне змінити ситуацію.

Реальні обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів становлять суттєву частину ВВП країни (приблизно 8,0 млрд дол. США, або 8-9% ВВП), справляючи значний вплив на рівень приватного споживання домогосподарств. Проте цей потенціал не завжди трансформується в стійкий попит на внутрішніх ринках товарів і послуг, головню через нерозвиненість фінансових інструментів для інвестиційної спрямованості міграційних надходжень, низький рівень довіри населення до вітчизняних фінансових та інвестиційних механізмів, а також відсутність стратегічної державної політики щодо мобілізації і спрямування міграційного капіталу в продуктивні сектори економіки.

Системні дисфункції в управлінні міграційними потоками та капіталом проявляються також у структурній неузгодженості між реальними потребами соціально-економічної системи та пропозицією робочої сили, яка мігрує. Значна частина трудових мігрантів та їхніх родин обмежуються споживанням базових товарів і пасивним накопиченням грошових коштів, а це не створює достатньої мотивації для розширеного відтворення попиту на інноваційні товари, модернізацію житлового фонду, розвиток малого й середнього підприємництва та призводить до вторинної стагнації

внутрішніх ринків, послаблення мультиплікаційних ефектів споживчого попиту, зниження загальної інвестиційної активності в економіці.

Особливо гостро проблема використання міграційного капіталу проявляється в регіональному вимірі, саме в депресивних областях, де міграція має масовий характер, внутрішній споживчий ринок стає фрагментованим, концентрованим на базових товарах та імпортних продуктах нижчої цінової категорії. У результаті масштабуються диспропорції у структурі споживання, посилюється конкурентне навантаження на місцевих виробників і стримується розвиток власного ринку товарів середньо – та високотехнологічного класу. Така динаміка, по-перше, підриває потенціал економічного зростання відповідних регіонів; по-друге, сприяє виникненню соціально-економічних дефіцитів у вигляді нерівномірності споживчого попиту, зниження купівельної спроможності та зростання безробіття.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика міграційного капіталу в сучасній економічній науці сформувалася на перетині досліджень міжнародної мобільності, грошових переказів та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток країн-реципієнтів. У фундаментальній роботі R. Adams і J. Page на основі крос-країнного аналізу доведено, що міжнародна міграція та грошові перекази мають статистично значущий ефект зниження бідності в країнах, що розвиваються. Для мінімізації проблеми ендогенності між міграцією та доходами домогосподарств автори застосували інструментальні змінні [1]. У цьому дослідженні перекази розглядаються як додатковий дохід, що підвищує споживчу спроможність і згладжує коливання доходів, формуючи базовий канал впливу міграційного капіталу на внутрішній попит.

Подальше розширення емпіричної бази пов'язано з роботою [2] колективу авторів, які на панельних даних для країн Латинської Америки показали, що міжнародні перекази впливають не лише на рівень бідності, а й на розподіл доходів і нерівність. Науковці доводять, що трансферти можуть зменшувати диференціацію доходів за умови відповідного макроекономічного середовища. У фокус досліджень вводиться структурний аспект: вплив міграційних ресурсів опосередковується фінансовою системою та інституційною якістю. Водночас теоретичне узагальнення економіки переказів здійснили H. Rapoport і F. Docquier, які систематизували мотиваційні моделі грошових трансфертів і проаналізували їхні макроекономічні наслідки [3]. У межах цього підходу міграційний капітал набуває багатовимірного характеру: його вплив залежить від поєднання поведінкових мотивів мігрантів та інституційних умов у країні походження. Ефективність трансформації переказів у внутрішні інвестиції визначається рівнем фінансової інклюзії, розвитком банківської інфраструктури та якістю регуляторного середовища.

Критичний погляд на феномен «переказів як панацеї розвитку» представлено D. Karim, який наголошує на ризиках політичної абсолютизації міграційних надходжень [4]. Автор звертає увагу на

проблеми статистичного обліку, залежність економік від зовнішніх доходів і можливість відтермінування структурних реформ. У цьому контексті міграційний капітал може виконувати стабілізаційну функцію, але без інституційних змін не забезпечує довгострокового розвитку.

На регіональному рівні вагомий внесок у дослідження міграційних процесів зроблено у праці [5], де змодельовано вплив еміграції на соціально-економічний розвиток Карпатського регіону України. Автори застосували економічні інструменти для оцінювання взаємозв'язків між міграційними втратами та показниками регіонального розвитку, продемонструвавши складність каузальних ефектів. Еміграція водночас генерує фінансові надходження і спричиняє втрати людського капіталу.

В умовах війни зовнішні шоки суттєво змінюють контекст функціонування міграційного капіталу. А. Prohoroivs аналізує макроекономічні наслідки війни РФ проти України для європейських економік, зокрема через канали ризику, фінансової нестабільності та порушення ланцюгів вартості [6]. Цей контекст підсилює роль переказів як механізму підтримки внутрішнього попиту, водночас загострюючи структурні дисбаланси. Науковці львівської школи регіоналістики [7; 8] розробили концепцію ефективного управління міграцією з огляду на взаємодію фінансових потоків, ринку праці та демографічних факторів. Їхні дослідження демонструють територіальні асиметрії міграційних процесів і підкреслюють значення регіональної політики в мінімізації втрат людського капіталу.

Концепція міграційної безпеки держави як чинника збереження інтелектуального капіталу обґрунтована в статті З. Варналія, Т. Васильців та О. Левицької [9]. Автори наголошують, що безпековий вимір міграції визначає стратегічні можливості економіки щодо відтворення людського потенціалу. Теоретичний концепт дослідження міграційної безпеки розвинено в роботах [10; 11], де акцент зроблено на інтеграції безпекового та економічного підходів. Дослідження розкриває інструментарій реалізації політики на субнаціональному рівні та формує підґрунтя для інтеграції міграційних ресурсів у регіональну стратегію розвитку.

На науковому фронті представлено пул публікацій щодо взаємовпливу міграційних процесів і соціально-економічного розвитку з позицій регуляторної політики [12; 13; 14]. Науковці підкреслюють необхідність комплексного підходу до управління міграційними потоками та інтеграції їх у виробничу сферу. Зауважимо, що лагове моделювання каузальності міграційних втрат і потенціалу відновлення України [15; 16] дає змогу кількісно оцінити часові ефекти впливу міграції на економічну динаміку, що розширює розуміння інституційних обмежень використання людського та фінансового міграційного капіталу.

Соціологічне дослідження міграційної мобільності молоді в умовах війни виявило нові виклики для внутрішнього ринку праці та демографічної структури [17]. У міжнародному контексті В. Roth і С.

Hartnett аналізують роль «push»-факторів і програм підтримки у формуванні міграційних рішень молоді [18], що підкреслює значення локальних інституцій у стримуванні відтоку людського капіталу. Отже, науковий дискурс формує цілісне бачення міграційного капіталу як складного економічного ресурсу, ефективність якого визначається поєднанням фінансових потоків, людського потенціалу та інституційного середовища. У сучасних умовах воєнних і посткризових трансформацій питання системних дисфункцій та інституційних обмежень його використання набуває стратегічного значення для забезпечення внутрішньої економічної стійкості України.

Метою статті є ідентифікація системних дисфункцій та інституційних обмежень використання міграційного капіталу на внутрішньому споживчому ринку України, а також наукове обґрунтування напрямів підвищення ефективності його мобілізації, капіталізації та інтеграції в механізми економічного відновлення.

Основні результати дослідження. В Україні наявні й істотні інституційні обмеження в управлінні та використанні міграційного капіталу, які зі свого боку стримують його ефективне використання, посилюють неадекватність правового забезпечення економічної інтеграції мігрантів та їхніх сімей, обмежують доступ до легальних фінансових і кредитних механізмів, знижують рівень цифрової фінансової інклюзії, а також демотивують довгострокові інвестиційні проекти за участі міграційних ресурсів. Важливо також зазначити, що недостатня координація між державними структурами, фінансовими установами, недержавним сектором і міжнародними партнерами створює додаткові бар'єри для мобілізації ресурсів у національну економіку.

Попри наявні проблеми, потенціал міграційного капіталу залишається значним чинником розвитку внутрішнього споживчого ринку. Формування ефективних політик, спрямованих на перетворення грошових переказів і соціальних інвестицій на каталізатори структурних змін, слугує чинником стимулювання споживчого попиту, розвитку малого та середнього бізнесу, підвищення рівня життя населення, а також стимулювання інноваційних процесів в економіці, а активне залучення міграційного капіталу до стратегічних напрямів розвитку країни слід розглядати як умову вирішення низки системних викликів, включно з подоланням регіональних диспропорцій та підвищенням конкурентоспроможності на ринках.

Отже, дослідження системних дисфункцій та інституційних обмежень, які ірраціоналізують, обмежують обсяги залучення та критично погіршують якість та ефективність використання міграційного капіталу на внутрішньому споживчому ринку України, є актуальним, обґрунтованим і необхідним для формування науково обґрунтованих рекомендацій з підвищення ефективності державної економічної політики в цій сфері (рис. 1).

Дисфункції	Інституційні	Наслідки
Споживчо-пасивна модель використання міграційного капіталу (більша частина міграційних доходів спрямовується на поточне споживання, а не на розширене відтворення внутрішнього попиту)	Відсутність цілісної державної політики щодо мобілізації міграційного капіталу (залучення, акумулювання та цільового використання міграційного капіталу у внутрішній економіці)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ обмеження потенціалу розширеного відтворення; ↓ посилення імпортозалежності; ↓ недовикористання інвестиційних можливостей; ↓ консервація структурно-регіональних диспропорцій
Деформація структури споживчого попиту на користь імпортних товарів (міграційний капітал трансформується в попит на імпортні, а не вітчизняні споживчі товари)	Обмежений розвиток фінансових інструментів трансформації міграційних переказів (відсутність надійних і зрозумілих інструментів для інвестування у внутрішній сектор)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ посилення імпортозалежності та вразливості до шоків; ↓ витіснення національних виробників з ринку; ↓ недоотримання бюджетних надходжень і доданої вартості
Територіальна асиметрія впливу міграційного капіталу на внутрішній ринок (концентрація трудової міграції в окремих регіонах формує локальні споживчі “бульбашки”)	Низький рівень інституційної довіри до державних і фінансових установ (переважання неформальних і короткострокових стратегій використання коштів)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ поглиблення регіональної нерівності; ↓ зростання соціально-економічної поляризації територій та недовикористання потенціалу внутрішнього ринку
Інституційна неспроможність трансформації міграційного капіталу в інвестиційний ресурс (відсутні ефективні механізми перетворення міграційних переказів на довгострокові інвестиції у внутрішній споживчий сектор)	Недосконалість правового та регуляторного середовища для економічної реінтеграції мігрантів (відсутність умов для економічної і підприємницької реінтеграції трудових мігрантів, зокрема у сфері споживчих ринків і послуг)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ обмеження інвестиційного потенціалу споживчого сектору; ↓ уповільнення розвитку МСП; ↓ недовикористання внутрішнього попиту як чинника економічного зростання; ↓ структурні диспропорції регіонального розвитку
Застосування тіньових і неформальних каналів використання міграційних доходів (значна частина міграційного капіталу обертається поза офіційними фінансовими та податковими механізмами)	Інституційна слабкість регіонального та місцевого рівнів управління (обмежені владні повноваження, ресурси та інструменти для залучення міграційного капіталу в розвиток локальних споживчих ринків та їхніх сегментів)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ стримування розвитку фінансової системи; ↓ обмеження інвестиційного потенціалу споживчого сектору; ↓ підвищення вразливості економіки та внутрішнього ринку країни до зовнішніх і внутрішніх шоків
Утрата підприємницького та споживчого потенціалу через тривалу зовнішню міграцію (тривале перебування працездатного населення за кордоном призводить до вимивання активного споживача та підприємця із внутрішнього ринку)	Недостатня фінансова та споживча інклюзія домогосподарств мігрантів (низький рівень фінансової грамотності, обмежений доступ до цифрових фінансових сервісів і консультаційної підтримки)	<ul style="list-style-type: none"> ↓ звуження споживчої бази; ↓ уповільнення обороту капіталу в споживчому секторі; ↓ зниження рівня підприємницької активності та інноваційності; ↓ посилення регіональних диспропорцій у розвитку

Рис. 1. Дисфункції, інституційні обмеження використання міграційного капіталу та їхні наслідки для функціонування внутрішнього споживчого ринку в Україні

Джерело: авторська розробка.

Переважна частина доходів трудових мігрантів спрямовується на фінансування поточного споживання домогосподарств, тоді як їхня участь у формуванні інвестиційного попиту, розширеного відтворення та структурної модернізації внутрішнього ринку залишається обмеженою. Така модель не забезпечує довгострокового мультиплікативного ефекту від акумулювання міграційного капіталу,

фактично консервує його роль як допоміжного джерела підтримки платоспроможності населення на противагу чиннику сталого економічного розвитку.

Підтвердження наявності зазначеного недоліку простежується, по-перше, у структурі використання грошових переказів домогосподарствами в Україні, де домінують витрати на харчування, оплату житлово-комунальних послуг, охорону здоров'я, поточний ремонт житла й інші споживчі потреби. Натомість частка коштів, які спрямовуються на заощадження, інвестиції в підприємницьку діяльність, фінансування інноваційних проєктів та / чи розвиток локальної виробничої інфраструктури, залишається незначною. По-друге, проявом цієї дисфункції є слабка інтеграція міграційного капіталу у фінансову систему України, зокрема через обмежене використання банківських, інвестиційних і страхових інструментів трансформації переказів у джерело довгострокових ресурсів для внутрішнього ринку. По-третє, підтвердженням споживчо-пасивного характеру використання міграційного капіталу є його територіальна фрагментація, адже кошти здебільшого концентруються на рівні домогосподарств а не локальних громад, без формування ефекту масштабу для регіонального розвитку.

Сюди можна також додати обмежений вплив міграційних доходів на структуру внутрішнього попиту. Хоча грошові перекази в Україні й підвищують загальний рівень платоспроможності населення, вони не забезпечують стійкого зростання попиту на продукцію вітчизняних виробників з високою доданою вартістю, а часто стимулюють імпорт споживчих товарів. У результаті міграційний капітал частково «витікає» за межі національної економіки, не виконує функції внутрішнього інвестиційного ресурсу.

Додамо, що наявність цієї дисфункції накладає відповідні інституційні обмеження на процеси залучення, розподілу й використання міграційного капіталу в Україні. Одним з головних таких обмежень є відсутність цілісної державної політики щодо мобілізації міграційного капіталу, яка охоплювала б механізми його залучення, акумулювання та цільового використання у внутрішній економіці. Така відсутність проявляється у фрагментарності нормативно-правового регулювання, нестачі спеціалізованих фінансових інструментів для мігрантів, слабкій координації дій між органами державної влади, фінансовими установами та органами місцевого самоврядування.

Відсутність цілісної державної політики зумовлена також орієнтацією державного регулювання переважно на фінансові та соціальні аспекти міграції, тоді як її економічний потенціал залишається недостатньо використаним. Причини цього полягають у високому рівні інституційної недовіри, обмеженій привабливості внутрішнього інвестиційного середовища, а в умовах повномасштабної війни – зростанні ризиків вкладення коштів у національну економіку. Держава фактично не створює стимулів для переорієнтації міграційного капіталу зі споживчого на інвестиційно-активний формат використання.

На нашу думку, наявність цієї інституційної перешкоди призводить до втрати потенційних ефектів розвитку внутрішнього ринку, зокрема в частині підтримки малого й середнього підприємництва, розвитку регіональних виробничих ланцюгів, формування попиту на інноваційну продукцію та послуги. Доводиться констатувати, що міграційний капітал не трансформується в стабільне джерело фінансування економічної активності, а його роль обмежується короткостроковою компенсацією доходів населення. Реалізація в Україні споживчо-пасивної моделі використання міграційного капіталу та наявність такої інституційної перешкоди, як відсутність цілісної державної політики щодо його мобілізації, призводять до низки негативних наслідків для функціонування і розвитку внутрішнього ринку країни та її регіонів. До таких можна віднести обмеження потенціалу розширеного відтворення внутрішнього попиту, посилення імпортозалежності споживчого ринку, недовикористання інвестиційних можливостей домогосподарств, консервацію структурних диспропорцій регіонального розвитку, послаблення ролі міграційного капіталу як чинника економічної резильєнтності в умовах війни та на стадії повоєнного відновлення. Зауважимо, що в разі відсутності системних інституційних змін міграційний капітал і надалі залишатиметься переважно соціальним, а не розвитковим ресурсом національної економіки.

Міграційний капітал трансформується переважно в попит на імпортовану споживчу продукцію, не створює достатніх стимулів для розвитку вітчизняного виробництва та внутрішнього ринку. Вважаємо, що ця дисфункція є системною та відображає і поведінкові особливості домогосподарств мігрантів, і глибинні структурні та інституційні проблеми національної економіки.

Зазначена деформація проявляється насамперед у тому, що зростання доходів домогосподарств, отриманих завдяки міграційним переказам, супроводжується випереджальним зростанням споживання імпортованих товарів, зокрема товарів інвестиційного призначення, тривалого користування, побутової техніки, електроніки, транспортних засобів, одягу та взуття. Водночас значна частина таких товарів або безпосередньо придбувається за кордоном і ввозиться в Україну, або купується на внутрішньому ринку. Відповідно, додатковий платоспроможний попит, сформований завдяки міграційному капіталу, не трансформується у відповідне зростання попиту на продукцію національних виробників.

Наявність деформації структури споживчого попиту на користь імпортованих товарів призводить до низки негативних аспектів щодо залучення і використання міграційного капіталу. Міграційний капітал утрачає потенціал бути джерелом стимулювання внутрішнього виробництва та зайнятості, посилюється імпортозалежність споживчого ринку, поглиблюється дефіцит торговельного балансу, знижується роль внутрішнього попиту як драйвера економічного зростання. Міграційний капітал, попри значні обсяги надходжень, не сприяє структурній перебудові

економіки та не забезпечує довгострокових ефектів розвитку.

Окрім того, є всі підстави вважати, що деформація структури споживчого попиту на користь імпорتنих товарів істотно підсилюється інституційним обмеженням у сфері використання міграційного капіталу, а саме незначним розвитком фінансових інструментів трансформації міграційних переказів. Відсутність надійних, зрозумілих і доступних інструментів для інвестування міграційних доходів у внутрішній сектор економіки обмежує можливість спрямування цих ресурсів у продуктивні форми використання. Це проявляється в слабкому розвитку спеціалізованих депозитних, інвестиційних і партнерських програм для трудових мігрантів, низькому рівні фінансової інклюзії, у недостатній довірі до фінансових інститутів.

У відповідній ситуації домогосподарства мігрантів обирають найбільш просту та зрозумілу форму використання коштів – споживання, причому з орієнтацією на імпортні товари, що не потребує довгострокових зобов'язань і не пов'язано з підвищеними ризиками. Відсутність інституційних механізмів акумулювання міграційного капіталу для фінансування внутрішніх інвестицій фактично сприяє консервації споживчої моделі його використання та посиленню структурних перекосів у внутрішньому ринку.

Як наслідок, така ситуація призводить до деформацій і перекосів у розвитку внутрішнього ринку України та не сприяє його збалансованому зростанню, адже зростання платоспроможного попиту не супроводжується адекватним розширенням пропозиції вітчизняних товарів. Головними негативними наслідками такого стану справ для внутрішнього ринку стають посилення імпортозалежності та вразливості до зовнішніх шоків, витіснення національних виробників із внутрішнього ринку, недоотримання бюджетних надходжень і втрати потенційної доданої вартості, уповільнення процесів структурної модернізації економіки, зниження ролі міграційного капіталу як чинника підтримки економічної стійкості регіонів та територій країни.

Концентрація зовнішньої трудової міграції в окремих регіонах країни призводить до формування локальних споживчих «бульбашок», які не мають стійкого зв'язку з виробничою базою відповідних територій та не забезпечують рівномірного соціально-економічного розвитку. У такий спосіб міграційний капітал впливає на внутрішній ринок фрагментарно, регіональні диспропорції посилюються, а не нівелюються. Трудова міграція має чітко виражену регіональну специфіку, коли окремі області стають основними донорами робочої сили для зовнішніх ринків праці, тоді як інші регіони залишаються поза активними міграційними процесами. Унаслідок цього фінансові ресурси, отримані у вигляді міграційних переказів, акумулюються в обмеженій кількості територіальних громад, формуючи там підвищений платоспроможний попит, що не корелює з реальним станом локальної економіки та рівнем її продуктивності.

Проявами того, що концентрація трудової міграції в окремих регіонах формує локальні споживчі «бульбашки», вважаємо випереджальне зростання цін на споживчі товари, житло та послуги в таких регіонах порівняно із середньодержавними показниками. Підвищений попит, підкріплений міграційними доходами, не супроводжується адекватним розширенням пропозиції з боку місцевих виробників, а це зумовлює інфляційний тиск і зростання вартості життя. Крім того, характерною ознакою видається розрив між рівнем споживання і зайнятості, коли зростання роздрібного товарообороту не супроводжується створенням нових робочих місць або розвитком підприємницької активності на відповідних територіях.

Варто також зазначити, що локальні споживчі «бульбашки» мають нестійкий та тимчасовий характер, залежать від зовнішніх чинників, головно кон'юнктури ринків праці країн-реципієнтів мігрантів, валютних коливань, міграційної політики інших держав. Це підвищує вразливість окремих регіонів до зовнішніх шоків і посилює ризики різких спадів споживчої активності в разі скорочення обсягів міграційних переказів.

Концентрація трудового міграційного капіталу в Україні додатково підсилюється таким інституційним обмеженням, як низький рівень інституційної довіри до державних і фінансових установ. Переважання неформальних і короткострокових стратегій використання коштів обмежує можливості акумулювання міграційного капіталу для реалізації довгострокових проектів розвитку на регіональному й національному рівнях. За недостатньої довіри домогосподарства мігрантів схильні зберігати кошти в готівковій формі, інвестувати їх у неформальні активи та / чи спрямовувати на споживання, що має локальний та обмежений економічний ефект.

Проявами вказаного інституційного обмеження можна вважати обмежене використання банківських інструментів, низьку участь мігрантів у формальних інвестиційних програмах, а також мінімальне залучення міграційного капіталу до фінансування місцевих ініціатив розвитку. Слабка довіра до інституцій призводить до того, що міграційний капітал не трансформується в стабільне джерело фінансування інфраструктурних проектів, розвитку дрібного приватного підприємництва чи модернізації виробничого потенціалу територій. Натомість він концентрується в межах окремих домогосподарств і територій, підсилюючи просторову нерівномірність його економічного впливу.

У сукупності зазначені процеси не сприяють і навіть перешкоджають раціональному функціонуванню і розвитку внутрішнього ринку України, адже формування локальних споживчих «бульбашок» спотворює механізми ринкового саморегулювання, посилює регіональні диспропорції, знижує ефективність використання фінансових ресурсів. Зростання споживчого попиту в окремих регіонах не трансформується в загальнонаціональний ефект економічного зростання, а фрагментарний характер впливу міграційного капіталу обмежує його

роль як чинника підвищення економічної стійкості країни.

Територіальна асиметрія впливу міграційного капіталу, підсилена низьким рівнем інституційної довіри, призводить до поглиблення регіональної нерівності, зростання соціально-економічної поляризації територій та невикористання потенціалу внутрішнього ринку. Ці негативні ефекти набувають особливої гостроти, обмежують можливість збалансованого розвитку регіонів і знижують ефективність державної економічної політики.

Наступною дисфункцією використання міграційного капіталу в Україні, на нашу думку, слід вважати інституційну неспроможність його трансформації в інвестиційний ресурс, значне обмеження потенціалу залучення міграційних переказів до процесів розвитку внутрішнього ринку. Міграційний капітал, попри значні обсяги надходжень, залишається переважно поза інвестиційним обігом і не виконує функцій довгострокового джерела фінансування розширеного відтворення в споживчому секторі економіки.

Наявність зазначеної дисфункції підтверджується тим, що переважна частина міграційних переказів в Україні використовується у формах, які не передбачають створення доданої вартості, зокрема на поточне споживання, підтримку рівня життя домогосподарств або неформальне заощадження. Додамо, що в Україні фактично відсутні ефективні механізми перетворення міграційних доходів на довгострокові інвестиції у внутрішній споживчий сектор, включно з розвитком торгівлі, сфери послуг, МСП. Міграційний капітал не інтегрується у фінансову систему в обсягах, достатніх для формування стабільної інвестиційної бази внутрішнього ринку.

Щодо цієї дисфункції, то йдеться про обмеженість інструментів інституційного посередництва, які забезпечували б акумулювання міграційних переказів і цільове спрямування їх у продуктивні сфери. В Україні відсутні спеціалізовані інвестиційні фонди, програми співфінансування чи гарантійні механізми повноцінного залучення коштів трудових мігрантів до розвитку внутрішнього споживчого сектору. Як наслідок, міграційний капітал не переходить із приватної сфери домогосподарств у площину колективних інвестиційних рішень, здатних забезпечити довгостроковий економічний ефект.

Потрібно також вести мову про те, що разом з інституційною неспроможністю трансформації міграційного капіталу в інвестиційний ресурс для України характерними залишаються також інші інституційні обмеження, зокрема недосконалість правового та регуляторного середовища для економічної реінтеграції мігрантів. Головно йдеться про відсутність системних умов для економічної та підприємницької реінтеграції трудових мігрантів після повернення, включно зі сферою споживчих ринків і послуг, які є найбільш доступними для старту бізнес-ініціатив з обмеженим обсягом капіталу.

Вказане підтверджується ускладненими процедурами започаткування і ведення бізнесу,

нестабільністю регуляторних вимог, обмеженим доступом до фінансових ресурсів і консультаційної підтримки, відсутністю дієвих програм супроводу підприємницьких ініціатив мігрантів. Крім того, зазначені обмеження зумовлені низьким рівнем узгодженості між міграційною, інвестиційною та регіональною політикою, як підсумок – розпорошення інституційних зусиль і відсутність єдиного вектора економічної реінтеграції трудових мігрантів.

Вважаємо, що недосконалість правового та регуляторного середовища проявляється також у відсутності стимулів для легалізації інвестиційної діяльності мігрантів, що сприяє поширенню неформальних форм підприємництва або відмові від реалізації інвестиційних намірів узагалі. За наявності фінансових ресурсів трудові мігранти часто не готові інвестувати у внутрішній ринок через високі трансакційні витрати, регуляторні ризики, невизначеність економічного середовища.

Негативними наслідками для функціонування і розвитку внутрішнього ринку України через наявність зазначених вище вад залучення і використання міграційного капіталу є обмеження інвестиційного потенціалу споживчого сектору, уповільнення розвитку малого приватного підприємництва, невикористання внутрішнього попиту як чинника економічного зростання. Міграційний капітал не виконує ролі каталізатора модернізації внутрішнього ринку та не сприяє формуванню стійких ланцюгів створення доданої вартості всередині країни.

У результаті інституційна неспроможність трансформації міграційного капіталу в інвестиційний ресурс у поєднанні з недосконалістю правового й регуляторного середовища для економічної реінтеграції мігрантів призводить до втрати значної частини потенційних вигод від зовнішньої трудової міграції. Сьогодні ці негативні ефекти набувають особливої актуальності, оскільки обмежують можливість використання міграційного капіталу як джерела відновлення внутрішнього ринку, підвищення економічної стійкості та стимулювання довгострокового розвитку національної економіки в критично складних умовах повномасштабної війни. Значна частина міграційного капіталу використовується поза банківською системою, а така ситуація обмежує можливості його обліку, оподаткування та подальшого залучення до інвестиційних процесів. Крім того, ознакою тінізації є незначна участь домогосподарств мігрантів у формальних заощаджувальних та інвестиційних інструментах на тлі суттєвих обсягів надходжень з-за кордону.

На наше переконання, є також інші, частково непрямі прояви наявності тіньових та / чи неформальних каналів використання міграційного капіталу в Україні. До таких належать поширення неформального підприємництва, використання міграційних доходів для фінансування діяльності без державної реєстрації, а також інвестування у неформальні активи без забезпечення прозорості фінансових потоків. Окремі прояви тінізації простежуються також у сфері споживчих ринків, де без належного обліку та оподаткування частина

товарообороту формується завдяки готівковим розрахункам. У результаті внутрішній ринок частково функціонує поза інституційними рамками, що знижує ефективність державного регулювання та економічної політики.

Значною мірою тінізація міграційного капіталу в Україні обумовлена та підсилюється таким інституційним обмеженням, як інституційна слабкість регіонального й місцевого рівнів управління. Обмежені владні повноваження, ресурси та інструменти органів місцевого самоврядування щодо залучення міграційного капіталу в розвиток локальних споживчих ринків не дають змоги сформувати ефективні механізми його легалізації та продуктивного використання. Відсутність спеціалізованих місцевих програм, фінансових інструментів і партнерських моделей співпраці з мігрантами в Україні призводить до того, що фінансові потоки залишаються поза сферою формального регулювання.

Усе це обумовлює орієнтацію домогосподарств мігрантів на індивідуальні, неформальні та короткострокові стратегії використання коштів, які не потребують взаємодії з державними або фінансовими інституціями. Така ситуація своєю чергою породжує замкнене коло тінізації, коли низький рівень інституційної спроможності місцевих органів влади знижує мотивацію до легалізації міграційного капіталу, а зростання неформальних практик ще більше обмежує можливості держави щодо впливу на ці процеси.

Окрім того, наявність означених вад і дисфункцій призводить до низки негативних наслідків для функціонування внутрішнього ринку України. Серед них виокремимо звуження податкової бази, недоотримання бюджетних надходжень, обмеження можливостей фінансування розвитку інфраструктури та соціальних послуг, послаблення конкурентного середовища на споживчих ринках. Тінізація міграційного капіталу спотворює ринкові сигнали, ускладнює прогнозування споживчого попиту та знижує ефективність економічного планування. Відтак така ситуація не сприяє раціональному поступу внутрішнього ринку, а переважання неформальних каналів використання міграційних доходів стримує розвиток фінансової системи, обмежує інвестиційний потенціал споживчого сектору, підвищує вразливість економіки до зовнішніх і внутрішніх шоків. У довгостроковій перспективі це призводить до консервації структурних диспропорцій, зниження довіри до інституцій та невикористання потенціалу міграційного капіталу як чинника економічної стійкості й відновлення.

Врешті-решт, відтворення тінювих і неформальних каналів використання міграційних доходів слід розглядати як одну із ключових дисфункцій міграційного капіталу в Україні, що істотно обмежує можливості його залучення для розвитку внутрішнього ринку. Подолання цієї дисфункції потребує не лише вдосконалення фінансових інструментів, але й посилення інституційної спроможності регіонального та

місцевого рівнів управління як умови легалізації та продуктивного використання міграційного капіталу.

Ще один аспект, який, на нашу думку, доцільно розглядати як окрему дисфункцію міграційного капіталу в Україні, стосується втрати підприємницького та споживчого потенціалу внаслідок тривалої зовнішньої трудової міграції. Тривале перебування значної частини працездатного населення за кордоном призводить до поступового «вимивання» із внутрішнього ринку активного споживача й потенційного підприємця, що негативно позначається на структурі попиту, інтенсивності економічної взаємодії та можливостях розвитку споживчого сектору.

На наявність цієї дисфункції вказує низка актуальних наукових досліджень із проблем міграції, формування та використання міграційного капіталу в Україні, в яких підкреслюється, що зовнішня трудова міграція має і фінансовий, і глибокий соціально-економічний вимір. Утрата людського капіталу, зокрема осіб з підприємницькими схильностями, споживчою активністю та готовністю до ризику, обмежує здатність внутрішнього ринку до саморозвитку й оновлення. Надалі це трансформується в зниження динаміки внутрішнього попиту та звуження бази для розвитку малого й середнього бізнесу.

На користь наявності цієї дисфункції свідчать зміни у віковій та соціально-економічній структурі населення, коли за межами країни перебувають переважно особи найбільш активного працездатного віку. Саме ця категорія населення традиційно формує основний попит на споживчі товари та послуги, а також є ключовим джерелом підприємницьких ініціатив. Тривала відсутність їх на внутрішньому ринку призводить до скорочення споживчої бази, зменшення щільності економічних зв'язків і зниження ефективності ринкової взаємодії.

Окрім того, підтвердженням зазначеної дисфункції є обмежена схильність трудових мігрантів до повернення та започаткування бізнесу в Україні після тривалого перебування за кордоном. Згодом мігранти інтегруються в соціально-економічне середовище країн перебування, формують там споживчі звички, підприємницькі зв'язки та інвестиційні плани, зменшується їхня зацікавленість у реалізації економічної активності на внутрішньому ринку України. Як наслідок, міграційний капітал дедалі більше відокремлюється від внутрішніх економічних процесів і втрачає потенціал бути джерелом підприємницького розвитку.

Варто зазначити, що вказана дисфункція істотно підсилюється наявними в Україні інституційними обмеженнями, пов'язаними з недостатньою фінансовою та споживчою інклюзією домогосподарств мігрантів. Низький рівень фінансової грамотності, обмежений доступ до цифрових фінансових сервісів, нестача консультаційної та інформаційної підтримки ускладнюють інтеграцію міграційного капіталу у формальні економічні процеси. Відповідно, навіть наявні фінансові ресурси не трансформуються в продуктивні споживчі чи підприємницькі рішення.

Свідченнями окресленого можна вважати низький рівень використання сучасних фінансових інструментів домогосподарствами мігрантів, обмежену участь у програмах фінансового планування, слабку орієнтацію на довгострокові споживчі та інвестиційні стратегії. У поєднанні із тривалим перебуванням за кордоном це призводить до втрати економічного зв'язку мігрантів із внутрішнім ринком України та зниження їхньої ролі як активних суб'єктів споживчої і підприємницької діяльності.

Сукупність зазначених процесів негативно позначається на функціонуванні й розвитку внутрішнього ринку України та її регіонів. Зокрема, до негативних аспектів впливу на внутрішній ринок доцільно віднести звуження споживчої бази, уповільнення обороту капіталу в споживчому секторі, зниження рівня підприємницької активності та інноваційності. Утрата активного споживача й підприємця обмежує потенціал внутрішнього ринку до адаптації в умовах війни та повоєнного відновлення, знижує його роль як головного чинника економічної стійкості. Як результат, тривала зовнішня міграція, поєднана з інституційними обмеженнями фінансової та споживчої інклюзії, формує стійку дисфункцію міграційного капіталу. Вважаємо, що подолання цієї проблеми потребує комплексних заходів, спрямованих на підтримку економічного зв'язку мігрантів із країною походження, розвиток фінансової інклюзії та створення умов для реалізації споживчої та підприємницької активності в межах національної економіки.

Висновки. Недостатній рівень ефективності використання міграційного капіталу для розвитку внутрішнього споживчого ринку України передусім обумовлений наявністю низки системних макроекономічних дисфункцій. До них належать домінування споживчо-пасивної моделі використання міграційних доходів, деформація структури внутрішнього попиту на користь імпортованих товарів, територіальна асиметрія впливу міграційного капіталу з формуванням локальних споживчих «бульбашок», інституційна неспроможність його трансформації в інвестиційний ресурс, відтворення тіньових і неформальних каналів використання міграційних доходів, утрата підприємницького й активного споживчого потенціалу внаслідок тривалої зовнішньої трудової міграції. Сукупна дія зазначених дисфункцій обмежує мультиплікативний ефект міграційного капіталу, звужує можливості розширеного відтворення внутрішнього попиту та знижує його роль як чинника структурної модернізації національної економіки та безпосередньо розвитку внутрішнього споживчого ринку країни і її регіонів.

Водночас ідентифіковані макроекономічні дисфункції істотно посилюються інституційними обмеженнями у сфері використання міграційного капіталу в Україні. Ключовими серед них ідентифіковані відсутність цілісної та скоординованої державної політики мобілізації міграційного капіталу, фрагментарність нормативно-правового регулювання, обмежений розвиток фінансових інструментів трансформації міграційних переказів, низький рівень

інституційної довіри до державних і фінансових установ, слабка інституційна спроможність регіонального та місцевого рівнів управління, недосконалість правового й регуляторного середовища для економічної реінтеграції трудових мігрантів. За таких умов міграційний капітал залишається переважно в приватній та неформальній сфері домогосподарств і не інтегрується у формальні механізми розвитку внутрішнього ринку.

Переконані, що формування та реалізацію більш проактивної державної політики щодо залучення та ефективного використання міграційного капіталу в Україні доцільно спрямовувати на подолання ідентифікованих системних дисфункцій і послаблення дії інституційних обмежень. Це передбачає переорієнтацію міграційного капіталу зі споживчо-пасивної на інвестиційно-активну модель використання, розвиток фінансових та інституційних механізмів його акумулювання, посилення регіональної політики залучення міграційних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Adams R. H., Page J. Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries? *World Development*. 2005. Vol. 33(10). Pp. 1645-1669. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.05.004>
2. Acosta P., Calderón C., Fajnzylber P., López H. What is the impact of international remittances on poverty and inequality in Latin America? *World Development*. 2008. Vol. 36(1). Pp. 89-114. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.02.016>
3. Rapoport H., Docquier F. Chapter 17. The economics of migrants' remittances. *Handbook of the Economics of Giving, Altruism and Reciprocity*. Elsevier, 2006. Vol. 2. Pp. 1135-1198. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1574-0714\(06\)02017-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0714(06)02017-3)
4. Kapur D. Remittances: The new development mantra? *G-24 Discussion Paper Series*. 2004. No. 29. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/gdsmdpb2420045_en.pdf
5. Levytska O., Mulska O., Shushkova Y., Ivaniuk U., Vasylytsiv T., Krupin V., Ivanova L. Modelling the impact of emigration upon social and economic development of the Carpathian region of Ukraine. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*. 2022. No. 57. Pp. 141-154. DOI: <http://doi.org/10.12775/bgss-2022-0028>
6. Prohorovs A. Russia's war in Ukraine: Consequences for European countries' businesses and economies. *Journal of risk and financial management*. 2022. Vol. 15(7). Pp. 295-309. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm15070295>
7. Мульська О. П. *Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління*: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2022. 470 с.
8. *Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання*: монографія / наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2021. 293 с.

9. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Левицька О. О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 3-20. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003>

10. Біль М. М. Теоретичний концепт дослідження міграційної безпеки. *Ефективна економіка*. 2024. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5>

11. *Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації* / наук. ред. У. Я. Садова. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2011. 380 с.

12. Lupak R., Mzyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8(1). Pp. 70-88. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>

13. Voznyak H., Mulska O., Bil M. Migration aspirations of territory population: A case study of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19(2). Pp. 217-231. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(2\).2021.18](https://doi.org/10.21511/ppm.19(2).2021.18)

14. Boiko V., Mulska O., Baranyak I., Levytska O. Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*. 2021. Vol. 24(1). Pp. 65-84. DOI: <https://doi.org/10.18778/1508-2008.24.04>

15. Мульська О. П. Каузальність міграційних втрат і потенціалу соціально-економічного відновлення України: лагове моделювання. *Академічні візії*. 2024. № 37. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14259637>

16. Левицька О. О. *Конкурентоспроможність ринку праці регіону та міграційна безпека: моделювання взаємозв'язків і політика забезпечення*: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2024. 392 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240006.pdf>

17. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульська О. П., Бараняк І. С., Карп'як М. О. *Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни*: наук. аналіт. доп. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 72 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf>

18. Roth B. J., Hartnett C. S. Creating reasons to stay? Unaccompanied youth migration, communitybased programs, and the power of «push» factors in El Salvador. *Children and Youth Services Review*. 2018. Vol. 92. Pp. 48-55. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.01.026>

References

1. Adams, R. H., Jr., & Page, J. (2005). Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries? *World Development*, 33(10), 1645-1669. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.05.004>

2. Acosta, P., Calderón, C., Fajnzylber, P., & López, H. (2008). What is the impact of international

remittances on poverty and inequality in Latin America? *World Development*, 36(1), 89-114. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.02.016>

3. Rapoport, H., & Docquier, F. (2006). Chapter 17. The economics of migrants' remittances. In *Handbook of the economics of giving, altruism and reciprocity*: Vol. 2 (pp. 1135-1198). Elsevier. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1574-0714\(06\)02017-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0714(06)02017-3)

4. Kapur, D. (2004). Remittances: The new development mantra? *G-24 Discussion Paper Series*, 29. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/gdsmdpbg2420045_en.pdf

5. Levytska, O., Mulska, O., Shushkova, Y., Ivaniuk, U., Vasylytsiv, T., Krupin, V., & Ivanova, L. (2022). Modelling the impact of emigration upon social and economic development of the Carpathian region of Ukraine. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*, 57, 141-154. DOI: <http://doi.org/10.12775/bgss-2022-0028>

6. Prohorovs, A. (2022). Russia's war in Ukraine: Consequences for European countries' businesses and economies. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(7), 295-309. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm15070295>

7. Mulska, O. P. (2022). *Mihratsiyini protsesy & ekonomichne zrostannya: teoriya kauzal'nosti ta praktyka efektyvnoho upravlinnya [Migration processes & economic growth: Theory of causality and practice of effective management]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

8. Vasylytsiv, T. H. (Ed.) (2021). *Mihratsiyina aktyvnist' naseleण्या Karpats'koho rehionu Ukrayiny: nova empyryka ta priorytetny polityky rehulyuvannya [Migration activity of the population of the Carpathian region of Ukraine: New empirics and policy priorities]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

9. Varnaliy, Z. S., Vasylytsiv, T. H., & Levytska, O. O. (2022). Mihratsiyina bezpeka derzhavy yak osnova zberezhenya i rozvytku intelektual'noho kapitalu ekonomiky Ukrayiny [Migration security of the state as a basis for preservation and development of intellectual capital of Ukrainian economy]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 9, 3-20. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.003> [in Ukrainian].

10. Bil, M. M. (2024). Teoretichnyy kontsept doslidzhennya mihratsiyanoi bezpeky [Theoretical concept of migration security research]. *Efektivna ekonomika – Efficient Economy*, 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5> [in Ukrainian].

11. Sadova, U. Ya. (Ed.). (2011). *Rehional'na mihratsiyina polityka ta mekhanizmy yiyi realizatsiyi [Regional migration policy and mechanisms of its implementation]*. Lviv: Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

12. Lupak, R., Mzyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., & Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: Interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*, 8(1), 70-88. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

13. Voznyak, H., Mulska, O., & Bil, M. (2021). Migration aspirations of territory population: A case study of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 19(2), 217-231. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.19\(2\).2021.18](https://doi.org/10.21511/ppm.19(2).2021.18)
14. Boiko, V., Mulska, O., Baranyak, I., & Levytska, O. (2021). Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 24(1), 65-84. DOI: <https://doi.org/10.18778/1508-2008.24.04>
15. Mulska, O. P. (2024). Kausal'nist' mihratsiynykh vtrat i potentsialu sotsial'no-ekonomichnoho vidnovlennya Ukrayiny: Lahove modelyuvannya [Causality of migration losses and the potential of socio-economic recovery of Ukraine: Lag modeling]. *Akademichni vizyiv – Academic Visions*, 37. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14259637> [in Ukrainian].
16. Levytska, O. O. (2024). Konkurentospromozhnist' rynku pratsi rehionu ta mihratsiyna bezpeka: modelyuvannya vzayemozv'yazkiv i polityka zabezpechennya [Competitiveness of the regional labor market and migration security: Modeling interrelations and policy provision]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Problems of Regional Development»). Retrieved from <http://ird.gov.ua/irdp/p20240006.pdf> [in Ukrainian].
17. Bil, M. M., Makhonyuk, O. V., Mulska, O. P., Baranyak, I. Ye., & Karpyak, M. O. (2022). *Mihratsiyna mobil'nist' molodi: rezul'taty sotsiolohichnoho doslidzhennya ta novi vyklyky v umovakh viyny* [Youth migration mobility: Results of sociological research and new challenges under war conditions]: Scientific and analytical report. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from <http://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf> [in Ukrainian].
18. Roth, B. J., & Hartnett, C. S. (2018). Creating reasons to stay? Unaccompanied youth migration, community-based programs, and the power of «push» factors in El Salvador. *Children and Youth Services Review*, 92, 48-55. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.01.026>

Надійшло 03.10.2025 р.

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua